

GOSPODINJSTVO

Učbenik

5. Razred

(Vsebine so povzete iz učbenika za gospodinjstvo v 5. razredu)

OD VLAKNA DO OBLAČILA

Ovčka je dala Vidku nekaj svoje volne, trnov grm mu jo je zmikal v pramen, pajek je spredel niti in stkal blago, rak je srajčico urezal in ptiček mu jo je zašil. Tudi naša oblačila so nastala na podoben način. Izdelana so bila v tovarnah, ki izdelujejo **tekstilne izdelke**. Stroji v tekstilni industriji so danes avtomatizirani, vodijo jih računalniki.

- Tekstilna vlakna
- Preja in sukanec
- Vrste blaga
- Plemenitenje blaga
- Izdelava oblačila
- Oblačila in moda

TEKSTILNA VLAKNA

Tekstilna vlakna

V pravljici daruje ovčka Vidku svojo dlako, iz katere grm in pajek izdelata volneno nit.

Dlaka je vlakno. Tudi lasje na naši glavi so vlakna. Teh človek sicer ne uporablja za tekstilne izdelke, ker najde ali pridela dovolj vlaken v naravi ali pa jih izdelava v kemični tovarni.

Kožuhi ovac, kamel, koz, zajcev in drugih živali so sestavljeni iz dlak – vlaken, iz katerih izdelujemo tekstilne izdelke. Prav tako so iz vlaken sestavljeni zapredki sviloprejk. Vlaknom, ki jih pridobivamo iz živali, pravimo **živalska vlakna**.

Ali se kdaj poigravaš s stebлом ali z listi kakšne rastline in jih pri tem natrgaš na tanke trakove? Izvedi poskus po navodilih v delovnem zvezku (vaja 31).

Vlakna najdemo tudi v rastlinah, v ličju njihovih stebel, listih, semenih ali plodovih. Vlaknom, ki jih pridobivamo iz rastlin, pravimo **rastlinska vlakna**. Vlakna pridobivamo iz bombaža, lanu, konoplje, sisala, kokosa ... Največ vlaken je v lesu. Večinoma imajo obliko cevi. Po njih se v dobi rasti pretakajo voda in hranilne snovi. Zato rastlinska vlakna v oblačilih lahko vpijajo vlago – znoj.

Kakšne lastnosti morajo imeti vlakna, da so primerna za izdelovanje tekstilnih izdelkov? Izvedi poskus po navodilih v delovnem zvezku (vaja 32).

Vsa vlakna morajo biti dovolj dolga, zelo tanka in trdna, da se ne strgajo, ter upogljiva, da jih lahko združijo v niti.

Živalska in rastlinska vlakna so naravna tekstilna vlakna. Vlakna lahko izdelajo tudi v tovarni. Ta imenujemo kemična tekstilna vlakna. Oboja so osnova za izdelavo vseh tekstilnih izdelkov. Vlakna in vse izdelke, ki so iz njih narejeni, imenujemo **tekstilije**.

Živalska vlakna

Volna

Volno dobimo s striženjem različnih vrst ovac. Ovce imajo lahko bel, rumenosiv ali črn kožuh.

V katerem letnem času nosimo volnena oblačila? Ali veš, zakaj?

Če pogledaš volneno vlakno pod mikroskopom, opaziš podrobnosti, ki jih s prostim očesom ne vidiš. Površina vlakna je luskasta. Med luske se ujame zrak, ki se ob tvojem telesu ogreje in te tako ščiti pred mrazom. Enako učinkujejo tudi drobni, naravni kodri vlaken. Ti ustvarijo mehko, rahlo prejo, ki zadržuje zrak.

Iz volnenih vlaken so izdelane jopica, rokavice, kapa – oblačila, ki jih nosiš pozimi, da ti je topleje.

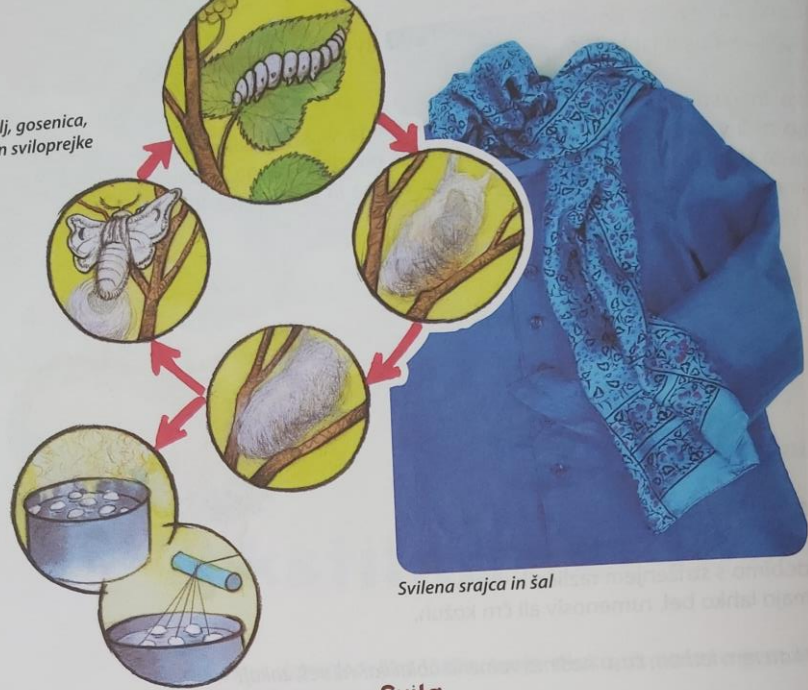

Volnena vlakna

Volneno vlakno pod mikroskopom

Metulj, gosenica,
kokon sviloprejke

Svilena srajca in šal

Svila

Ali kdaj opazuješ zapredke pajkov in gosenic?

Gosenice se z izločki predilnih bradavic zapredejo v **kokon**. Gosenica sviloprejke pri tem izloča svileno nit, ki je dolga približno 3000 do 4000 m. Če želimo svileno nit odvit, moramo bubo v kokonu s segrevanjem v vroči vodi uničiti in zmečhati lepljivo snov med nitmi.

Sviloprejke, ki se hranijo z murvinimi listi, že več tisoč let gojijo na Kitajskem in Japonskem. Tam pridelajo tudi največ svilenih niti.

Svilena vlakna so zelo tanka, trdna in gladka. Zato ima svila lep lesk in je na otip mehka in šelesteča. Uporablja se za slavnostna oblačila, obleke, bluze, šale, rute, kravate.

V mamini omari ali v trgovini poišči **svileno oblačilo**. Oglej si ga, potipaj in opiši. Ugotovitve zapiši v delovni zvezek (vaja 33).

Napravi preskus sežiga živalskih vlaken, volne in svile. Tega primerjaj s sežigom las. Ravnaj se po navodilih v delovnem zvezku (vaja 34).

Za radovedne

O začetkih pridobivanja svile govori legenda o cesarici, ki je v nasadu murv našla zapredke metulja sviloprejke. Ti so ji padli v vročo vodo in se pri tem odvili... Legenda je stara že 4600 let. Kitajci so skrivnost pridobivanja svile čuvali kar 3000 let. V Evropo so prodajali blago. To pa je bilo tako drago, da so ga kupovali le vladarji in bogataši.

Kokon

Rastlinska vlakna

Bombaž

V svoji omari poišči oblačila, ki so narejena iz bombaža. Ali veš, kje zraste bombažno vlakno?

Bombaževca je grmovnica, ki raste v toplih, vlažnih krajih Amerike in Azije. Zreli plodovi se hipoma odprejo in pokažejo se skupki semenskih vlaken. So umazano bele barve. Vlakna so zelo trdna. Izdelke iz njih je lahko vzdrževati. Dobro vpijajo vlago, zato se uporabljajo za izdelavo blaga za perilo in športne majice.

Ob katerih priložnostih oblečeš bombažna oblačila?

Grm bombaževca na polju

Bombažno vlakno pod mikroskopom

Površina semena, porasla z vlakni

Lan

Vlakna pridobivajo iz stebel vitkih, visokih rastlin. Stebla je treba namakati, tretji in stepati, da se izluščijo vlakna. Ta so daljša od bombažnih. So svetlo rjave barve, imajo močan lesk in so hladna na otip. To je zelo prijetno pri poletnih oblačilih. Vlakna so izredno trdna, zato iz njih izdelujejo trpežne izdelke za dom in tehnične izdelke. Tudi v Sloveniji so pridelovali lan in v Beli krajini iz njega izdelovali tkanine. Danes ga izdelujejo še kot prikaz stare obrti v turistične namene.

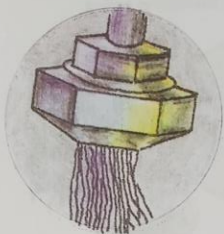
Napravi preskus sežiga bombažnih ali lanenih vlaken ali tkanine! Ravnaj se po navodilih v delovnem zvezku (vaja 34).

Posušen lan

Kemična vlakna

Kaj misliš, ali je v naravi dovolj vlaken za izdelavo vseh tkanin, ki jih potrebujejo ljudje na Zemlji?

Iztiskanje kemičnih vlaken skozi šobo

Ker ljudje potrebujemo več vlaken in z drugačnimi, boljšimi lastnostmi, kot jih imajo naravna, so začeli izdelovati kemična vlakna. Taka vlakna izdelujejo iz goste tekočine, pripravljene iz kemikalij. Zato se umetno izdelana vlakna imenujejo kemična vlakna.

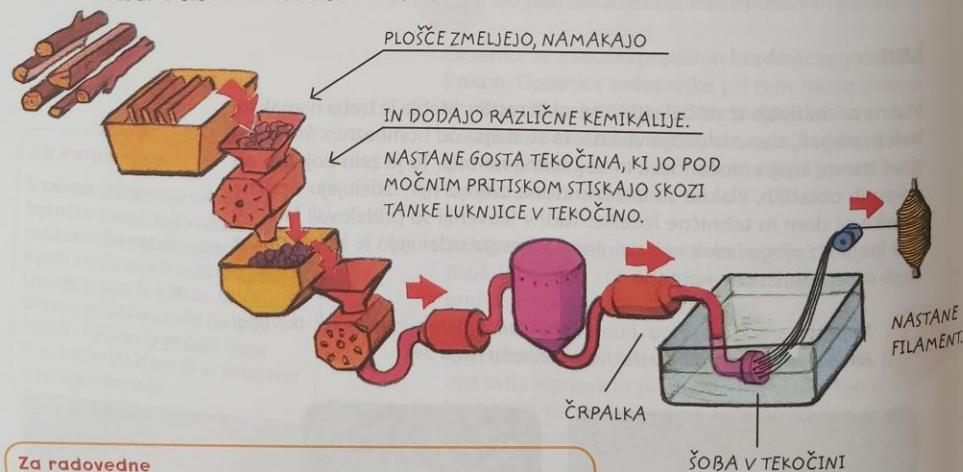
Gosto tekočino iztisnejo skozi zelo majhne luknjice, podobno kot iztisnejo testenine. Tako dobljene niti nato raztegujejo, da so še tanjše. Posamezne niti so zelo dolge. Taki niti pravimo **neskončna nit**.

Za nadaljnjo predelavo lahko uporabijo neskončno nit, lahko pa jo razrežejo na dolžino naravnih vlaken, s katerimi jih mešajo.

Vlakna iz predelane naravne snovi

Kemična vlakna lahko pridelajo iz **naravne snovi** rastlinskega izvora, najpogosteje iz lesa. Taka vlakna uporabljajo kot nadomestilo za bombažna vlakna ali pa jih z njimi mešajo, ker imajo podobne lastnosti. Na všitih etiketah na oblačilih se te vrste vlaken pojavljajo z imeni **viskoza**, **acetat**, **modalna vlakna**, **liocelna vlakna**.

LES ZMELJEJO IN PREDELAJO V PLOŠČE.

Za radovedne

Poleg izraza kemična vlakna je med ljudmi razširjen tudi izraz **UMETNA** vlakna, ki pojasnjuje, da gre za tekstilna vlakna, ki jih je izdelal človek. Prvo kemično vlakno so razvili že pred več kot sto leti, leta 1884. To je bilo vlakno, predelano iz naravne surovine, lesa, imenovano **viskoza**. Leta 1938 pa je nastalo prvo vlakno, ki ni bilo izdelano ne iz lesa ne iz druge naravne snovi. To je bilo poliamidno vlakno, imenovano **najlon**. Uporabili so ga za izdelavo tankih ženskih nogavic. Najbolj razširjeno raztegljivo (elastansko) vlakno se imenuje **lycra** (izg. lajkra).

Sintetična vlakna

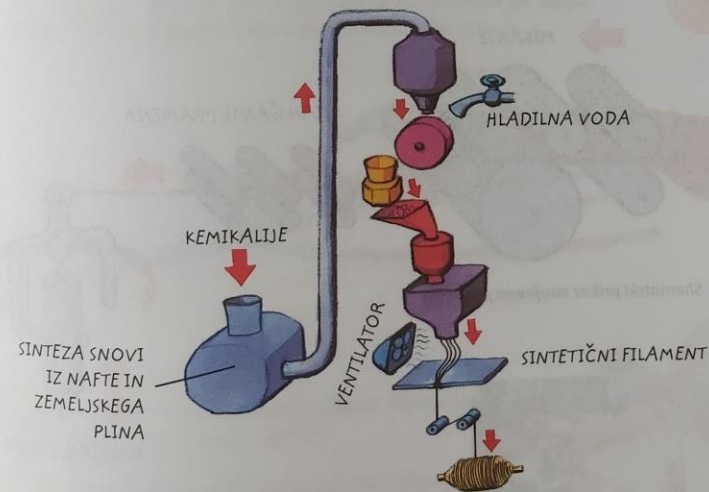
Gosto tekočino za izdelavo kemičnih vlaken lahko sestavijo oziroma **sintetizirajo** tudi po kemijskem postopku iz nafte ali zemeljskega plina. Taka vlakna imenujemo **sintetična**. Z iztiskanjem goste tekočine skozi luknjice dobijo niti, ki jih nato še raztegujejo, da postanejo zelo tanke in dolge. Pogosto jih kodrajo, da so njihove lastnosti čim bolj podobne lastnostim vlaken, ki jih dobimo v naravi.

Sintetična vlakna so zelo trdna, prožna in elastična. Imajo pa slabo lastnost, da ne vpijajo vode in znoja, zato se v takem oblačilu počutiš neprijetno.

V zadnjem času so vse bolj v uporabi **mikrovlakna**, ki se tako imenujejo, ker so izredno tanka. So 100-krat tanjša od človeškega lasu in tanjša od naravne svile. Večina teh vlaken znoja ne vpija tako kot naravna vlakna. Izhlapevanje omogočajo skozi medprostore med velikim številom združenih niti. Nekatera novejša mikrovlakna so narejena tako, da vpijajo tudi znoj.

Blago iz mikrovlaken ima svilen videz in otip, lep lesk in se ne mečka, zato je uporabno za vse vrste tekstilnih izdelkov. Izdelava pa je za zdaj zelo draga.

Sintetična vlakna, tudi mikrovlakna, se na oblačilih pojavljajo z imeni **poliakrilnitril** ali **akril**, **poliester**, **poliamid**. **Elastanska** vlakna so raztegljiva vlakna.

V mapo vzorcev (navodila za izdelavo mape najdeš na koncu delovnega zvezka) vpni vzorčke vseh vrst vlaken, ki jih zbereš.

Dopolni miselni vzorec o tekstilnih vlaknih. Navodila najdeš v delovnem zvezku (vaja 35).

Povzetek

Osnovna surovina za izdelavo tekstilnih izdelkov so tekstilna vlakna. Vlakna po izvoru delimo na naravna in kemična tekstilna vlakna. Lastnosti vlaken so njihova dolžina, debelina, trdnost, upogljivost in vpojnost.

Ponovi

Iz česa pridobivajo naravna in iz česa kemična vlakna?

Razmisli

Zakaj rastlinska vlakna vpijajo vlogo?

OD VLAKNA DO BLAGA

KAKO IZDELAMO PREJO, SUKANEC BLAGO?

VRSTE BLAGA

PREJA IN SUKANEC

ŠIVANJE

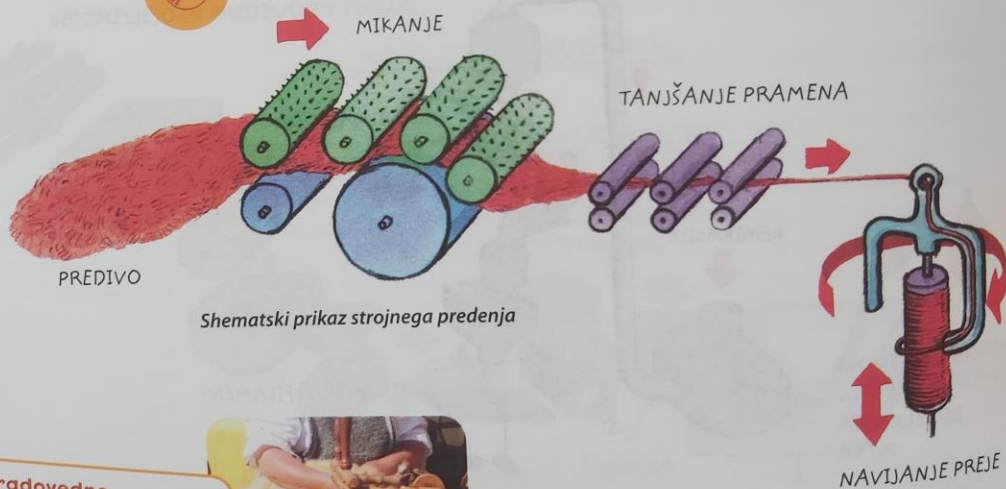
Preja in sukanec

Se spomniš, kako je trnov grm, zvijajoč veje, Vidku izvrstno zmikal pramen volne, pajek pa mu je z nožicami spredel nit?

V vlakna se ne moreš odeti, obleči. Oblačil tudi ni možno izdelati kar iz vlaken. Oblačila izdelujejo iz blaga, ki ga naredijo iz niti. Te niti, ki jih imenujemo **preja**, naredijo iz vlaken s predenjem.

 Poskusi spresti prejo po navodilih v delovnem zvezku (vaja 36).

Danes v tekstilnih tovarnah, ki jim rečemo predilnice, predejo prejo na sodobnih strojih. Skupino urejenih vlaken podobne dolžine imenujejo **predivo**. Predivo združujejo v pramen. Tega vijejo, da se vlakna povežejo v prejo. Stroj jo navije na navitek.

Za radovedne

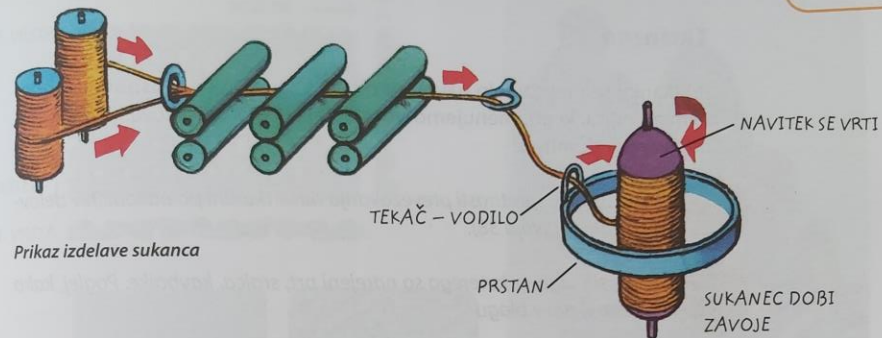
Ženske so včasih predle prejo z ročnim vretenom, s preslico, kasneje pa s kolovratom, kjer se vreteno vrti na nožni pogon.

Ročno predenje

Če dve enojni preji združijo in ju spet vijejo, dobijo **sukanec**. Izdelajo ga na stroju, ki se imenuje sukalnik. Sukanec je v primerjavi z enojno prejo trdnjši. Debelejše sukance, ki jim pravijo sukana preja, uporabljajo za izdelavo blaga, zelo tanke pa za šivanje in vezenje.

PREJA NA NAVITKU

Prikaz izdelave sukanca

Če združujejo dva ali več sukancev in jih pri tem še vijejo, dobijo **kablano prejo**. Tako izdelajo močnejše vrvi.

Izdelava vrvi

 S sošolcem lahko izdelata sukanec. Navodila preberi v delovnem zvezku (vaja 37).

 Doma poišči vzorčke volne za ročno pletenje in poglej, koliko niti jih sestavlja.

 V mapo vzorcev vpni:

- vzorčke volne za ročno pletenje, ki jih poiščeš doma,
- sukanec, s kakršnim šiva mama,
- sukano vrvico, ki sta jo naredila s sošolcem.

Povzetek

Iz vlaken s predenjem naredimo niti. Z združevanjem dveh ali več niti dobimo sukanec, ki je trdnjši od preje.

Ponovi

1. Iz česa nastane preja in iz česa sukanec?
2. Za kaj vse uporabimo sukanec?

Vrste blaga

Iz preje in sukancev izdelujejo tkanine, pletiva, čipke in vezenine. Vlakovine in polsti so izdelane iz vlaken.

Tkanine

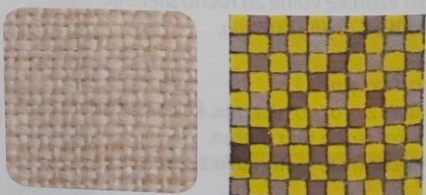
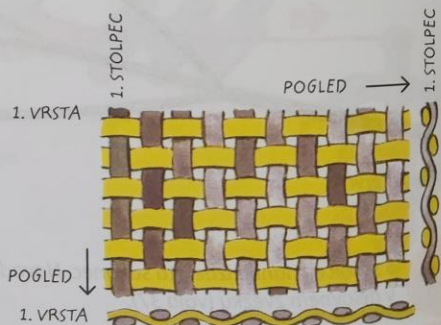
Pri tkanini se prevezujejo navpične niti, ki jih imenujemo **osnova**, z vodoravnimi nitmi, ki jih imenujemo **votek**. Zaporedje prevezovanja imenujemo **vezava tkanine**.

- Preskusi se v spretnosti prevezovanja niti v tkanini po navodilih v delovnem zvezku (vaja 38).
- Oglej si blago, iz katerega so narejeni prtljaga, srajca, kavbojke. Poglej, kako potekajo niti v blagu.

Platnena vezava

Iz platna so narejene rjuhe, srajce, robci in drugi izdelki. Platneno blago je zelo trpežno, trajno.

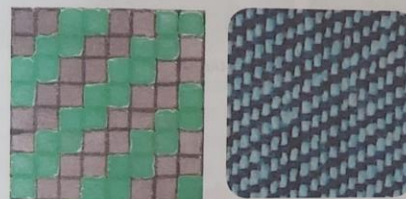
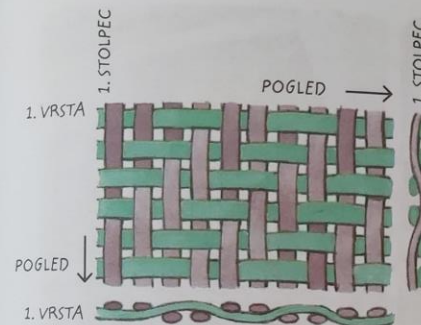
Shematski prikaz vezave platna

Keprova vezava

Blago v vezavi keper ima poševne črte ali žarke. Iz keprove tkanine so narejene kavbojke. Te imajo osnovne niti bele barve, votkovne pa značilno modre barve. Blago je na notranji strani, kjer vidimo več osnovnih niti, svetlejše.

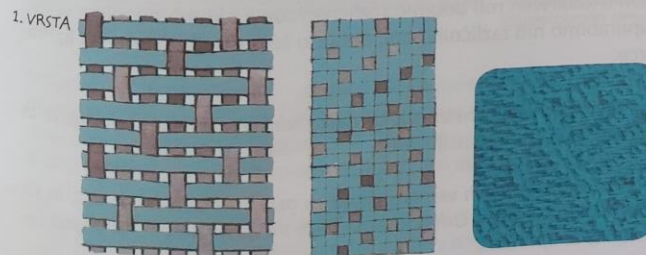
Shematski prikaz vezave keper

Atlasova vezava

Površina blaga v atlasovi vezavi je gladka in lesketajoča se. V tej vezavi so stskane tudi črte na robovih prtljagov ali robcev.

Shematski prikaz vezave atlas

Statve

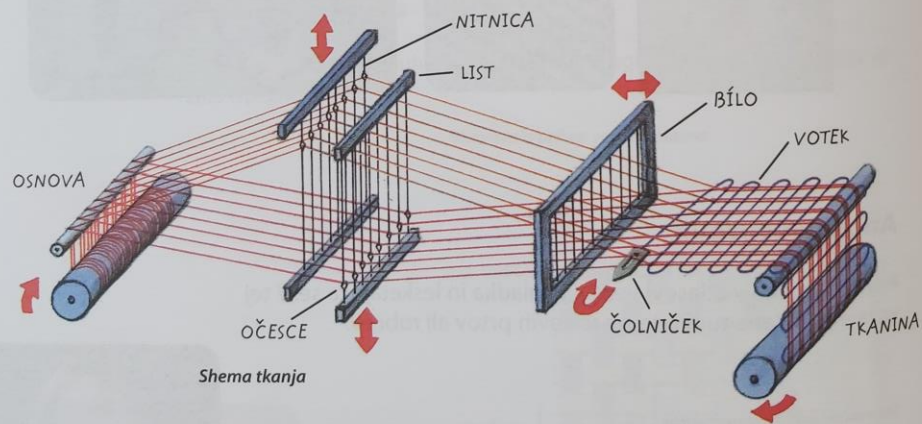
Tkanino izdelujejo iz preje s tkanjem na tkalskih strojih, ki jim rečemo **statve**. Včasih so pri tkanju na statvah votek med osnovne niti vnašali ročno, danes pa to delajo sodobni tkalski stroji sami. Osnovne niti se odvijajo z valja. Del osnovnih niti dvignejo, drugi del pa spustijo. V nastali prostor med nitmi polagajo votek. Ta se odvíja z majhnega navitka, ki leži v čolničku. Blago, ki nastane, se navije na blagovni valj.

Ročne statve

Sodobni tkalski stroj

Shema tkanja

S tkanjem istobarvnih niti dobimo različne vzorce s kombiniranjem vezav. Če pa uporabimo niti različnih barv, dobimo še pestrejšje črtaste ali kariraste vzorce.

Po navodilih v delovnem zvezku lahko sam izdelaš preproste statve in na njih stkeš tkanino (vaja 39).

Zberi koščke različnih vrst tkanin, ki so ostali pri izdelavi oblačil, in jih vpni v mapo vzorcev. Odvečne kose, ki jih ne vpneš, shrani, ker jih pozneje lahko še uporabiš.

Pletivo

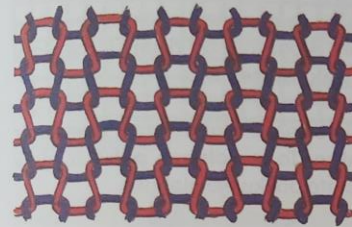

Ali imaš med svojimi oblačili ročno pleteno kapo, rokavice ali jopico? Kaj uporabljata mamica in babica, da iz niti oblikujeta pleteno blago?

Poišči pletilke, pripravi volno za ročno pletenje in prosi mamico ali babico, da ti pokažeta spretnost ročnega pletenja. Ob tem lahko zapleteš nekaj zank, nekaj vrst ali celo spleteš šal ali preprosto kapo.

Za ročno oblikovanje petelj in zapletanje zank uporabljamo kavljasto iglo **kvačko** ali dve **pletilki**. To so tanke kovinske, plastične ali lesene paličice.

Vodoravno črtasto levo-desno pletivo

Ročno pletenje s pletilkami

Pleteno blago ali **pletivo** izdelujejo tudi v tovarnah na različnih strojih. To pletivo ni spleteno tako kot tvoj ročno spleteni šal. Na enem stroju uporabljajo veliko število niti in veliko število igel. Igle niso ravne palice, ampak kaveljčki, ki zapletajo zanke. Igle so lahko postavljene v krogu ali ravni vrsti.

Ploski pletilni stroj

Krožni pletilni stroj

Pletenje s strojno iglo

Oblačila, ki jih izdelamo iz pletiva ali jih spletemo ročno, imenujemo **pletenine**. Med zankami v blagu je zajetega mnogo zraka, zato pletenine dobro zadržujejo toploto. Ker so zanke zelo prožne, se pletenine dobro prilagajajo telesu. Taka oblačila so zato zelo udobna.

Zberi čim več vrst pletenega blaga. Pomagaj si s starimi kosi perila, majic, nogavic ... Z njimi dopolni mapo vzorcev.

Vlaknovine

Bodi detektiv! Med oblačili v omari poišči takšna, ki po videzu površine blaga ne sodijo ne med pletiva ne med tkanine. Če jih ne najdeš, preglej prostor, kjer hranite čistilne krpe in poglej tekstilne talne obloge v tvojem domu (tapisom).

Nekatere talne obloge so narejene iz sintetičnih vlaken, ki so s toploto stisnjena in pričvrščena na podlago iz umetne snovi. Tudi čistilne krpe, izdelane iz tekstilnih vlaken, niso ne tkane ne pletene, pač pa narejene iz koprene. Mehke koprene iz sintetičnih vlaken lahko najdeš kot polnilo v svoji topli športni zimski vetrovki ali odeji.

Izdelki iz vlaknovin

Vse tekstilije, ki so narejene iz tekstilnih vlaken po postopkih, drugačnih od tkanja in pletenja, imenujemo **vlaknovine**.

Posebna vlaknovina je klobučevina, izdelana iz volnenih vlaken. To je **volnena polst**. Iz nje v kalupih s toploto oblikujejo klobuke.

Volneno polst lahko izdeláš po navodilih, ki jih prebereš v delovnem zvezku (vaja 40).

Čipka

Čipka je okrasno mrežasto ali luknjičasto blago. Lahko je spletena kot pletivo, strojno ali ročno. Lahko je kvačkana in tudi klekljana.

Na okrogli blazinici okoli bučik vozljajo nitke. Nitka se odvija z lesenega vretenca, ki mu rečemo klekelj. Z njimi nitke pretikajo po vzorcu.

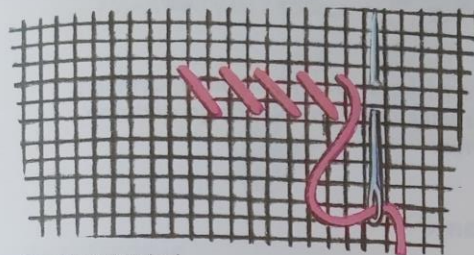
Za radovedne

V Sloveniji izdelujejo klekljane čipke v Idriji, Železnikih in Žireh. V teh krajih so ženske čipke izdelovale že pred 150 leti. Najbolj znano ime zanje je »idrijska čipka«.

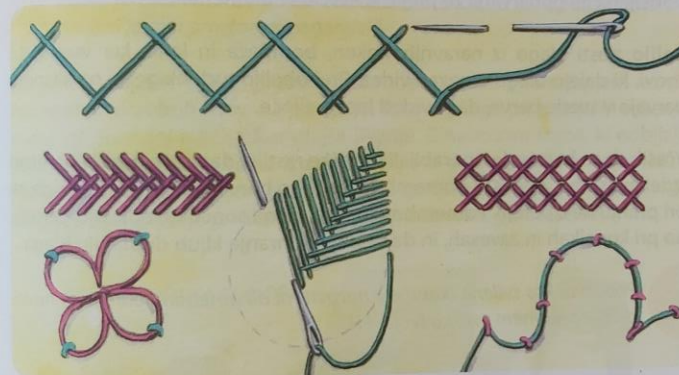

Vezenina

Vezenina je blago, ki je okrašeno z izvezenim vzorcem. Vezejo lahko ročno ali strojno z vezilno nitjo.

Osnovni vezilni vbod

Enostavnejši vezilni vbodi

Ročna vezenina

Strojna vezenina

Povzetek

Iz preje in sukancev izdelujemo tkanine, pletiva, čipke in vezenine. Vlaknovine in polsti so izdelane iz tekstilnih vlaken.

Ponovi

1. Kako se imenujejo niti, ki sestavljajo tkanino?
2. V čem se razlikujeta pletivo in pletenina?
3. Kje vse v svojem domu najdeš vlaknovine?
4. Polona je v trgovini kupila čistilno krpo, pulover, kavbojke, kuhinjski prt in klobuk. Iz katerih vrst blaga so naštetih izdelki?

Plemenitenje blaga

Blago, ki ga stkejo ali spletejo v tovarni, še nima lastnosti, ki jih zahteva končni izdelek. Dobi jih šele, če ga dodatno obdelajo ali oplemenitijo.

Beljenje in barvanje

Blago dobi primerne barve, če ga belijo ali barvajo. To storijo, če ni bila pobeljena ali pobarvana že preja, iz katere je blago narejeno.

Belijo zlasti blago iz naravnih vlaken, bombaža in lanu, ker vsebujeta snovi, ki dajejo blagu umazan videz. Prej obelijo tudi blago, ki ga kasneje barvajo v svetle barve, da je videti lepše, sijoče.

Včasih so za **barvanje** uporabljali izvlečke rastlin, danes so barvila umetno izdelane snovi. Za nas je pomembno le, da so barve lepe in obstojne, da se pri pranju ne izperejo. Pomembno je tudi, da na soncu ne obledijo, posebno pri kopalkah in zavesah, in da se barva ohranja kljub drgnjenju blaga.

Pobarvaj kos svilene tkanine z naravnimi ali umetnimi barvili po navodilih v delovnem zvezku (vaja 41).

Tiskanje

Blago potiskajo z različnimi vzorci v eni ali več barvah. Tiskajo vsako barvo posebej.

TISKANJE 1. BARVE VZORCA

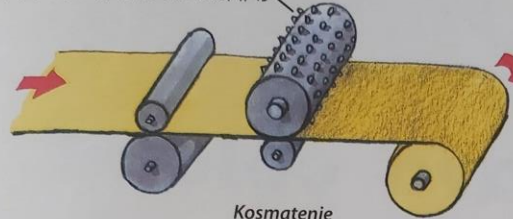
TISKANJE 2. BARVE VZORCA

Tiskanje dvobarvnega vzorca s ploskimi šablonami

Kosmatenje

S kosmatenjem spreminjamo videz in lastnosti blaga. Pri prehodu blaga prek bodičastih valjev se izvleče na površino del vlaken. Blago postane kosmato. Tako lahko zadrži več zraka, zato zadržuje toploto. Tudi na otip postane mehkejša. Blago lahko kosmatijo na eni ali obeh straneh. Uporablja se za topla oblačila in zimsko posteljnino.

KOSMATILNI VALJ Z BODICAMI

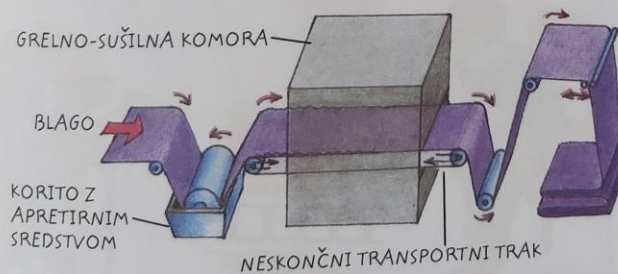

Apretiranje

Zakaj je pomembno, da so tekstilni materiali, ki jih uporabljamo pri opremljanju javnih prostorov, negorljivi?

Blagu lahko spreminjajo njegove uporabne lastnosti z nanašanjem raznih naravnih in umetnih snovi na površino. Tako se blago pri pranju in sušenju manj krči in manj mečka, kar olajša likanje. Z nanosom snovi, ki odbijajo vodo in ne prepuščajo vetra, izdelajo blago za dežne plašče in vetrovke. Z nanosom snovi, ki ne gorijo, se zmanjša gorljivost blaga. Tako apretirajo blago za opremljanje javnih prostorov (kinodvoran, gledališč, letal ...).

Lastnosti blaga

Videz blaga je lahko barvast, enobarven, večbarven, črtast, karirast. Lahko pa je tudi gladek, hrpav, dlakav ... Blago je na **otip** lahko mehko ali grobo. Lahko se bolj ali manj **mečka**. Pri nošenju se bolj ali manj **obrabi**, zdrgne ali strga. Blago lahko **vpija** ali **odbija** vodo. Pomembno je tudi, ali se lahko blago pere v pralnem in suši v sušilnem stroju in koliko se pri tem **skrči**.

Z nekaj vzorci blaga, ki jih zbereš doma ali dobiš v šoli, preizkusi različne lastnosti. Natančnejša navodila so v delovnem zvezku.

Povzetek

Končni videz dobi blago z beljenjem, barvanjem in s tiskanjem, otip in uporabne lastnosti pa z mehanskim in s kemičnim plemenitenjem.

Ponovi

1. S čim so barvali blago nekoč in s čim ga barvajo danes?
2. Za katera oblačila uporabljajo kosmateno blago?
3. S katerim postopkom plemenitenja so zaščiteni oblačila, ki te varujejo pred vetrom in dežjem?

IZDELAVA OBLAČIL

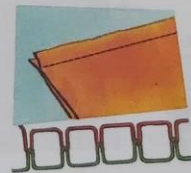
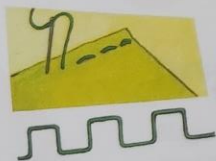
ŠIVANJE

izdelava oblačil

Oblačila iz blaga ukrojimo, izrežemo posamezne dele in jih sešijemo.

Šivamo lahko ročno ali s stroji. Doma šivamo z gospodinjskim šivalnim strojem, na katerem lahko nastavimo več vrst šivov.

Oblačila, ki jih kupimo v trgovini, izdelajo v tovarni. Oblikovalec si oblačilo zamisli po modnih smernicah in zakonitostih, ki so značilne za določeno vrsto oblačila.

Gospodinjski šivalni stroj

Rezanje delov oblačil

Konfekcijska proizvodnja

Modna skica, pripravljena za modelarja

Modelar izdelava oblike krojev za oblačilo. Po teh predlogah blago razrežejo za več oblačil hkrati. Dele zašijejo na strojih, ki so prirejeni za eno samo vrsto šivov. Zato različne šive pri istem oblačilu šivajo na različnih strojih. Takemu načinu rečemo industrijska ali konfekcijska izdelava oblačil.

 V delovnem zvezku dopolni miselni vzorce Od blaga do oblačila (vaja 43).

Povzetek

Oblačila iz blaga ukrojimo, izrežemo posamezne dele in jih sešijemo. Šivamo jih lahko ročno ali strojno.

Ponovi

Kako imenujemo izdelavo oblačil, sešitih v tovarni?

OBLAČILA IN MODA

Oblačila in moda

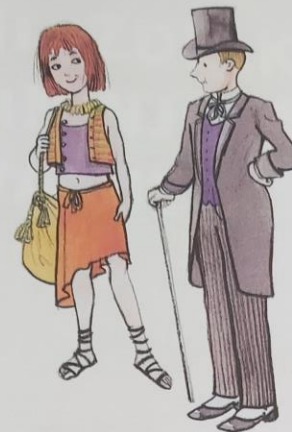
Rad igraš nogomet ali si podajaš žogo med dvema ognjema? Morda rad uganjaš vragolije na rolki? Igraš glasbeni inštrument ali poješ v pevskem zboru in večkrat nastopaš? Kako se oblečeš pri teh dejavnostih? V kakšno obleko si oblačen zdaj? Katere vrste oblačil nosiš najpogosteje?

Tvoji odgovori na vprašanja povedo, kakšen je tvoj slog oblačenja.

Kakšen pa je slog Poloninega in Igorjevega oblačenja?

Polona je oblečena v moderna oblačila. Igor nosi oblačilo, ki so ga moški nosili pred približno sto leti. Tako oblačilo je bilo takrat modno.

Povzetek

Ljudje se za različne priložnosti različno oblačimo. Vsak ima svoj slog oblačenja. Uveljavljeni kroji oblačil, obutve in oblačilnih dodatkov ter barve za te izdelke v določenem času predstavljajo modo. Poznamo jo tudi na področju opremljanja stanovanj.

Ponovi

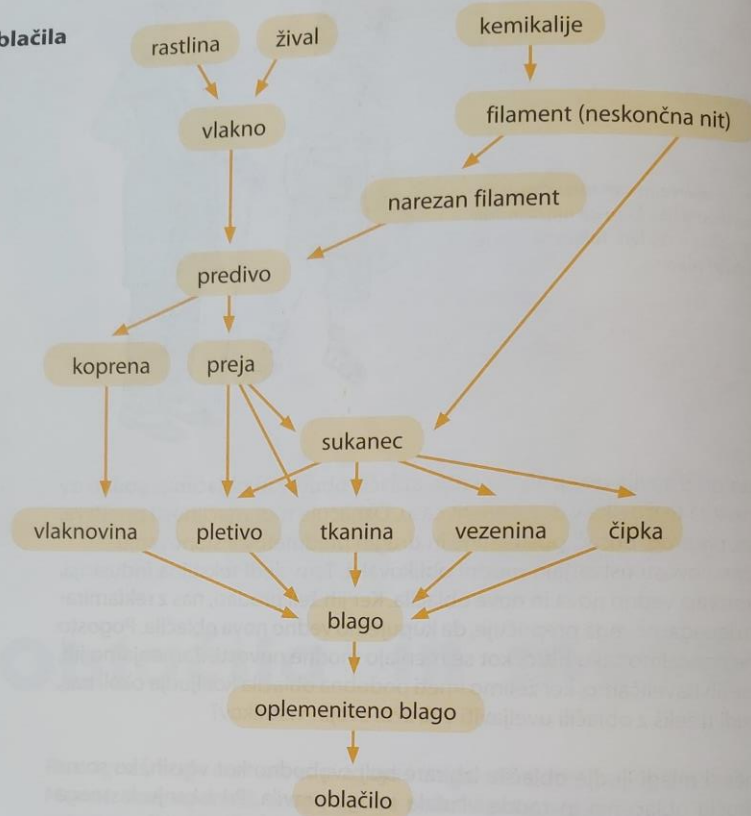
Kdo ustvarja modne novosti?

Moda predstavlja uveljavljene kroje oblačil, obutve in oblačilnih dodatkov ter barv za te izdelke v določenem času. Označuje tudi značilnosti pohištva, zaves, preprog, brisač, posteljnine in drugih predmetov v stanovanju. Modne novosti ustvarjajo modni oblikovalci. Tem sledi tekstilna industrija, ki proizvaja vedno nova in nova oblačila. Ker jih želi prodati, nas z reklamiranjem lepega, novega prepričuje, da kupujemo vedno nova oblačila. Pogosto jih ne ponosimo tako hitro, kot se menjajo modne novosti. Zamenjamo jih, ker se jih naveličamo, ker želimo imeti podobna oblačila kot ljudje okoli nas. Se tudi ti želiš z oblačili uveljaviti v družbi svojih vrstnikov?

Danes si mladi ljudje oblačila izbirate bolj svobodno kot včasih, ko so na področju oblačenja in mode vladala stroga pravila. Pri iskanju lastnega sloga se zgledujete pri glasbenikih, filmskih igralcih in športnikih.

Po svoji zamisli nariši zase model oblačila za izbrano priložnost. Glej navodila v delovnem zvezku (vaja 44).

Preizkusi se

Preberi vse odgovore in izberi najbolj pravi.

1. Katero od navedenih vlaken je živalskega izvora?
  - a. lan
  - b. bombaž
  - c. svila
  - d. konoplja
2. V kateri vezavi je stkano blago za kavbojke?
  - a. platnena vezava
  - b. atlasova vezava
  - c. keprova vezava
3. Del katerega tekstilnega stroja je čolniček?
  - a. pletilni stroj
  - b. kolovrat
  - c. statve
4. Iz katere vrste blaga so narejeni klobuki, čistilne krpe in polnila za odeje?
  - a. čipke
  - b. vezenine
  - c. vlaknovine
5. S katerim od navedenih postopkov oplemenitimo blago, da ne vpija vode?
  - a. kosmatenje
  - b. apretiranje
  - c. barvanje

TEKSTILNI IZDELKI, OBUTEV IN NJIHOVO VZDRŽEVANJE

Obleka je najbolj razširjen tekstilni izdelek. Z obleko je povezana tudi obutev, saj le redko hodimo bosi. V svojem domu poleg oblačil najdemo tudi druge tekstilne izdelke. Tekstilni izdelki se uporabljajo v športnih dejavnostih, kot jadra za jadrnice in padala, za balone. V industriji so tekstilni izdelki tudi vrvi, jermeni, podložke, nepremočljiva pregrinjala na tovornjakih, oblazinjeni sedeži v avtomobilih ... Tekstilne izdelke lahko uporabljamo tudi pri prehranjevanju, negi in zdravljenju.

- Oblačila in tekstilni izdelki za dom
- Nakupovanje in označevanje oblačil
- Vzdrževanje oblačil in drugih tekstilnih izdelkov
- Obutev

TEKSTILNI IZDELKI ZA DOM

Oblačila in tekstilni izdelki za dom

iz blaga izdelajo oblačila, včasih tudi obutev. izdelajo pa tudi izdelke, ki jih za boljše počutje potrebujemo v svojem domu.

Reši nalogo v delovnem zvezku (vaja 46).

Zdaj že veliko veš o oblačilih in blagu, iz katerega so narejena. Premisli, katera oblačila nosiš v različnih letnih časih.

Vrhnja oblačila

Vrhnja oblačila so hlače, krilo, jopica, suknjič, srajca, pulover, majica, plašč, dežni plašč, vetrovka ipd. Med vrhnja oblačila sodijo tudi dodatki, kot so rokavice, šali in pokrivala.

Ta oblačila varujejo telo pred mrazom, prepihom in vlago. Kožo ščitijo tudi pred sončnimi žarki in različnimi poškodbami. To velja zlasti za delovna oblačila pri nekaterih poklicih.

Iz kakšnega blaga naj bo oblačilo, da nas bo varovalo:

- pred mrazom,
- pred vročino in sončnimi žarki,
- pred vetrom in dežjem?

Zapiši v delovni zvezek (vaja 47).

Kadar je mraz, gotovo pomisliš na volneno, debelejšo, mehkejšo blago, prekrito s kosmato površino. Nasprotno pa vročino lažje preneseš, če se odeneš v lahko bombažno ali laneno blago z gladko površino. Vetru in dežju lažje kljubuješ v oblačilih iz blaga, ki zadržuje veter in dežne kapljice. Kapljice ustavijo gladka površina in snovi, ki jih nanesejo pri apretiranju. To blago je lahko narejeno iz naravnih ali sintetičnih vlaken ali njihovih mešanic.

Zberi vzorčke blaga, primerne za vrhnja oblačila. Dopolni mapo vzorcev.

Spodnje in spalno perilo

Spodnje perilo so hlačke, majice, modrčki, nogavice.
Spalno perilo so pižame, spalne srajce.

Preglej svoje spodnje in spalno perilo in ugotovi, iz kakšnih vlaken je narejeno. Ugotovi tudi, ali je blago tkano ali pleteno. S starši poišči staro, odsluženo perilo. Iz njega izreži vzorce in jih nalepi v mapo vzorcev.

Spodnje in spalno perilo mora biti vpojno in pralno. Zato je blago zanj naj-večkrat izdelano iz naravnih bombažnih vlaken. Ta so vpojna in se lahko perejo pri visokih temperaturah. Nogavice so lahko iz naravnih vlaken ali iz njihovih mešanic s sintetičnimi vlakni. Ženske nogavice so narejene samo iz sintetičnih vlaken. Kot lahko ugotoviš pri pregledu svojega spodnjega perila, je narejeno iz pletiva ali čipk, zato je zračno in se dobro prilaga telesu.

Športna oblačila

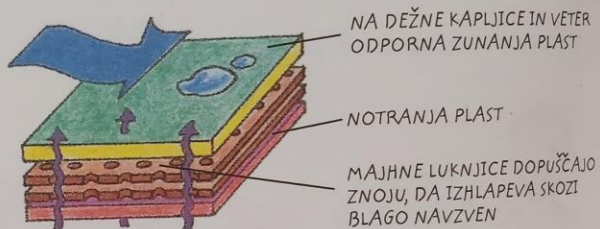
Športna oblačila delimo na oblačila za tekmovalce in na oblačila, ki jih uporabljamo vsak dan pri športu in rekreaciji. Športna oblačila lahko oblečemo tudi v prostem času. Lahko pa je športni slog naš oblačilni slog.

 Kakšne vrste oblačil nosijo tekmovalci? Katera športna oblačila oblečemo v vsakdanjem življenju?

Tekmovalci nosijo drese, majice, hlače, kopalke, trenirke, včasih tudi vetrovke in druga zaščitna oblačila. Pomembne lastnosti blaga za športna oblačila so vpojnost vlage, zaščita pred vetrom, izhlapevanje znoja.

Športna oblačila za vsak dan

Pri apretiranju blaga nanesejo na njegovo površino snovi, ki v blagu ohranijo majhne luknjice. Te omogočajo izhlapevanje zelo majhnih kapljic znoja, ne prepuščajo pa večjih dežnih kapljic s površine v notranjost blaga.

Blago za športno oblačilo mora omogočati tudi prileganje oblačila telesu in nas ne sme ovirati pri gibanju. Zato uporabljajo za izdelavo športnih oblačil večinoma pleteno blago in tudi blago iz močno raztegljivih – elastanskih vlaken.

 Dopolni mapo vzorcev z blagom, ki je primerno za športna oblačila.

Tekstilni izdelki za osebno higieno

V kopalnici uporabljamo brisače, kopalne plašče, talne brisače in umivalne krpice. Njihova najpomembnejša lastnost je vpijanje vode. Blago za brisače ima na površini množico drobnih zank, ki še dodatno vpijajo vlago. Tako blago se imenuje frotir.

 Poišči vzoreček frotirja in ga prilepi v mapo vzorcev.

 Premisli, katere tekstilne izdelke uporabljamo pri negi in zdravljenju!

Tekstilni izdelki v gospodinjstvu

V kuhinji uporabljamo namizne in okrasne prte, pogrinjke, prtčke, kuhinjske brisače, predpasnike in prijemalke za vroče posode.

Blago je navadno tkano, izdelano iz bombaža ali lanu, ki dobro vpijata vlago. Zato lahko z njim brišemo mokre površine. Kuhinjske brisače peremo in likamo pri visokih temperaturah. Tako jih tudi razkužimo.

Tekstilni izdelki za opremo postelj

66

Postelje opremimo z vzmetnico, ki je oblečena v blago, prek nje lahko namestimo posteljni nadvložek in ga prekrijemo z rjuho. Odejo, s katero se pokrijemo, in vzglavnik zaščitimo s posteljnino. Nekatere izdelke za opremo postelj lahko peremo, drugih ne.

 Katere izdelke, s katerimi je opremljena tvoja postelja, peremo in katere samo stepamo, zračimo ali izsesavamo prah s sesalnikom?

Vzmetnice, nadvložki, vzglavniki in prešite odeje so lahko narejeni iz naravnih volnenih ali bombažnih vlaken. Pogosto pa so narejeni iz kemičnih vlaken ali njihovih mešanic z naravnimi vlakni. Prevele in rjuhe so lahko iz tkanega in pletenega blaga. Narejene so iz bombažnih vlaken, da dobro vpijajo vlago in se lepo perejo in likajo.

Tekstilni izdelki za stanovanjsko opremo

Iz blaga imamo v stanovanju zavese in roloje, oblaginjeno pohištvo, preproge, talne in stenske obloge.

 Zakaj imamo v stanovanju zavese in zakaj roloje? Zakaj je nekatero pohištvo oblaginjeno z blagom? Zakaj tla oblagamo s tekstilnimi preprogami?

Zavese zastirajo pogled mimoidočih in polepšajo naše stanovanje. Ščitijo tudi pred sončno svetlobo in dušijo zvoke v stanovanju. Blago mora biti dobro pralno in se ne sme mečkati. Zavese so lahko tkane ali pletene in so v glavnem narejene iz kemičnih, sintetičnih vlaken.

Blago za oblaginjeno pohištvo je tako, da je sedenje prijetno in udobno. Navadno je tkano in zelo trpežno.

Na tla lahko položimo preproge, dolge preproge (tekače) ali talne obloge. Preproge so lahko iz volnenih ali kemičnih vlaken, tekači iz trpežnih rastlinskih ali kemičnih vlaken, talne obloge pa iz kemičnih vlaken. Vse te obloge morajo biti odporne proti drgnjenju. Tudi preproge naredijo prostor prijetnejši in zadržijo odmev zvokov.

 Dopolni mapo vzorcev z blagom za zavese, pohištvenim blagom in talno oblogo.

67

Povzetek

Oblačila delimo na vrhnja, spodnja, spalna in športna. Tekstilne izdelke uporabljamo tudi za osebno higieno, v gospodinjstvu in za opremo postelj ter stanovanj.

Ponovi

1. Kakšne lastnosti morajo imeti spodnja oblačila?
2. Katere tekstilne izdelke uporabljamo za boljše počutje v stanovanju?

Razmisli

Polona se odpravlja s prijateljicami v kino. Medtem se Igor namaka v kopalni kadi. Kakšne vrste tekstilnih izdelkov bosta uporabila pri svoji dejavnosti?

**NAKUPOVANJE IN
OZNAČEVANJE OBLAČIL**

Nakupovanje in označevanje oblačil

Gledaš oblačila v izlozbi trgovine. Všeč ti je majica na lutki. Kako izbereš zase primerno majico za športno dejavnost?

Kako so označena oblačila in drugi tekstilni izdelki

 Preglej notranjo stran svojih oblačil in si preberi informacije, ki jih najdeš na všiti etiketi.

Vsa oblačila in druge tekstilne izdelke, ki jih kupiš v trgovini, proizvajalci ponavadi označijo s podatki, ki nam povedo:

- kdo je oblačilo izdelal (ime proizvajalca),
- kakšne velikosti je oblačilo ali izdelek,
- iz kakšnega materiala (vlakna) je narejeno (surovinska sestava),
- kakšni so pogoji vzdrževanja; pranja, sušenja, likanja, beljenja in kemičnega čiščenja.

Na **všitih** in **visečih etiketah** so navadno simboli, ki povedo, kako morš vzdrževati oblačilo. Proizvajalci lahko tem podatkom dodajo še sporočila o krčenju blaga pri pranju, o posebnih lastnostih in odlikah blaga, na primer o tem, da ne prepušča vode. Označevalnim etiketam so lahko dodane še etikete, ki zagotavljajo, da izdelek ne vsebuje zdravju škodljivih snovi.

Oblučilo z všito etiketo

Izdelek z visečo etiketo

Oblučila in nakupovanje

Ko nakupujemo nova oblačila, premislimo:

- ali novo oblačilo zares potrebujemo?
- za kakšno dejavnost ali priložnost bomo oblekli oblačilo?
- ali je primerno našemu slogu oblačenja?
- ali bomo oblačilo lahko oblekli skupaj z oblačili, ki jih že imamo?

 Kako se počutiš v oblačilih, ki jih nosiš? Ali je počutje odvisno samo od videza?

Za naše počutje ob različnih letnih časih je zelo pomembno, iz kakšnih vlaken je narejeno oblačilo, ki ga nosimo ob določeni dejavnosti. Zelo pomembno je tudi, iz kakšnega blaga je narejeno in katere **lastnosti blaga** lahko pričakuješ pri uporabi.

Od blaga pričakujemo, da:

- je primerne barve,
- je lepega videza in prijetno na otip,
- ga je mogoče prati v pralnem stroju ali čistiti v čistilnici,
- ga je mogoče sušiti v sušilnem stroju,
- se pri pranju ne krči,
- ga ni treba likati oziroma se lažje lika,
- se ne strga ali obrabi prehitro.

 Obnovi znanje o lastnostih blaga, ki si jih spoznal/a v poglavju o plemenitenju blaga. Še enkrat si oglej rezultate svojih preizkušanj lastnosti blaga v vaji v delovnem zvezku (vaja 42).

Povzetek

Pri nakupu oblačil upoštevamo, za kakšen namen oblačilo potrebujemo, svoj osebni slog oblačenja in uporabnost ter lastnosti blaga, iz katerega je oblačilo. Na všitih in visečih etiketah lahko uporabne lastnosti blaga tudi razberemo.

Ponovi

1. Polona se je odpravila nakupovat oblačila v trgovino. Na kaj vse mora biti pozorna ob nakupu?
2. Kako Polona ugotovi uporabne lastnosti blaga, iz katerega je oblačilo?

**VZDRŽEVANJE OBLAČIL IN
DRUGIH TEKSTILNIH IZDELKOV**

Vzdrževanje oblačil in drugih tekstilnih izdelkov

Tisti, ki naredijo blago, vedo, kako naj izdelek vzdržujemo in negujemo, da ga bomo lahko dolgo uporabljali. To nam sporočijo na etiketah s simboli. V nadaljevanju spoznaš njihov skrivnostni pomen.

SIMBOLI ZA VZDRŽEVANJE IN NEGO

PRANJE

Najvišja temperatura pranja je 95°C.

Najvišja temperatura pranja je 40°C.
Prati v večji količini vode.
Ozemat previdno.

Dovoljeno je le ročno pranje.

Pranje ni dovoljeno ne v stroju ne ročno.

SUŠENJE

Dovoljeno sušenje v sušilnem stroju z bobnom.

Sušenje v bobnu pri nižji temperaturi (do 50°C).

Sušenje v bobnu pri višji temperaturi (do 70°C).

Sušenje v sušilnem stroju ni dovoljeno.

Dovoljeno sušenje obešenega perila na vrvi (simbol le redko v uporabi).

Previdno obešanje brez poprejšnjega ožemanja (simbol le redko v uporabi).

Obešanje ni dovoljeno, izdelek sušimo na ravni podlagi (simbol le redko v uporabi).

Sušenje v senci.

LIKANJE

Likamo lahko pri najvišji temperaturi 200°C, izdelek prej navlažimo (bombaž, lan).

Likamo lahko pri srednji temperaturi do 150°C (volna, svila, viskoza, poliester).

Likamo lahko pri nižji temperaturi do 110°C (poliakrilil, poliamid, acetat).

Likanje ni dovoljeno.

BELJENJE

Dovoljena je uporaba katerega koli belilnega sredstva.

Dovoljena je le uporaba oksidativnega belila brez klora.

Beljenje ni dovoljeno.

KEMIČNO ČIŠČENJE

Prepovedano kemično čiščenje.

Vpisane črke in črte pomenijo vrsto kemikalije in postopek. Namenjene so le kemičnim čistilnicam.

V svoji omari poišči tri oblačila in si oglej njihove vsite etikete! Kako moramo vzdrževati oblačila? Izpolni preglednico v delovnem zvezku (vaja 48).

S čim najpogosteje umažeš in popackaš svoja oblačila?

Igorjeva oblačila njegovi mami vedno sporočajo, kje se je potepal in kaj vse je počel v njih. Majica je popackana s sladoledom. Hlačnice so zelene in raztrgane zaradi plazenja po travi ter mokre zaradi neprevidnega prečkanja potoka. Majica je preznojena zaradi tekanja po igrišču. Znoj in kožna maščoba sta razpadla, zato ima majica neprijeten vonj. Čeprav so Igorjeva oblačila zelo umazana, njegova mama ni preveč huda nanj, saj se zaveda, da je otroška igra hudo resna stvar, pri kateri ni mogoče paziti na čistočo oblačil, ker ste otroci preveč zatopljeni v igro.

Umazana oblačila očistiš s pranjem ali jih odneseš na kemično čiščenje v čistilnico. Doma izdelkov ne čisti, ker kemična sredstva izhlapevajo v zrak. Tako delo je za vse lahko nevarno in zdravju škodljivo.

Pranje

Če tekstilne izdelke pravilno negujemo, ostanejo lepi in jih lahko dolgo uporabljamo.

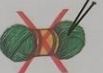
Spodnje perilo in lažja vrhnja oblačila, srajce, majice, hlače, krila, peremo. Peremo tudi vetrovke in plašče iz sintetičnih materialov. Oblačil iz težjih volnenih tkanin, kot so obleke, plašči, kostimi, pa ne peremo. Po uporabi jih prezračimo in skrtačimo. Hranimo jih obešene na obešalniki. Temeljitejše čiščenje opravijo v kemični čistilnici.

Umazano perilo hranimo v zračnih košarah, da zaradi vlage ne splesni. Pred pranjem ga razvrstimo po skupinah, pri čemer upoštevamo navodila za vzdrževanje na vsitih etiketah. Skupaj peremo izdelke iz enakih ali sorodnih materialov in enakih ali podobnih barv.

Za pranje uporabljamo **milo**, **pralne praške** ali **tekoča pralna sredstva**.

Po sestavi jih ločimo na **pralna sredstva** za:

- pranje občutljivih volnenih, svilenih in sintetičnih izdelkov; pralni prašek ima na embalaži navadno znak ali ali
- pranje bombažnih lanenih in viskoznih izdelkov; pralni prašek je označen z
- pranje vseh vrst izdelkov – vsestranska pralna sredstva

Za pranje uporabljamo tudi **pripomočke** za mehčanje perila, za mehčanje vode in za dodatno odstranjevanje madežev. Te namažemo pred pranjem zlasti na perilo, ki ga peremo pri nižji temperaturi (30 in 40°C). Mnoga pralna sredstva, ki perilo dobro operejo, vsebujejo naravi škodljive snovi. Umazana voda iz pralnega stroja skupaj z ostanki teh sredstev po končanem pranju odteka skozi kanalizacijo v reke in morja. Zato v skrbi za čistejšo okolje varčno uporabljaj pralna sredstva. Lahko pa izbereš okolju prijazno pralno sredstvo in tako prispevaš k čistejšim vodam.

 Doma opazuj starše pri razvrščanju perila za pranje in ugotovi, pri kateri temperaturi in s kakšnim pralnim sredstvom operejo določeno vrsto perila. Zakaj?

Za radovedne

Krvave madeže, madeže od čokolade, kave in sadja poskušamo takoj sprati s hladno vodo, sicer se ne izperejo.

Polona in Igor sta oprala vsak svoj volnen pulover v pralnem stroju. Polonin pulover se je močno skrčil, Igorjev pa ne. Kaj je naredila Polona narobe (drugače kot Igor)? Kako iz volnenih vlaken naredijo polst? Spomni se na izdelavo vlaknovin.

Belo perilo iz bombažnih in lanenih vlaken peremo pri temperaturi 95°C s pralnim sredstvom za bombaž. Tako peremo belo spodnje perilo, prte, posteljnino, brisače.

Svetlo obarvano perilo iz bombažnih in lanenih vlaken peremo pri temperaturi 60°C s pralnim sredstvom za obarvan bombaž. Tako peremo barvasto spodnje perilo, pižame, brisače, posteljnino in tudi vrhnja oblačila iz svetlega potiskanega blaga.

Temno obarvano perilo iz bombažnih, lanenih ali sintetičnih vlaken peremo pri temperaturi 40°C z vsestranskim pralnim sredstvom za barvasto perilo. Enako peremo svetlo obarvana občutljiva vrhnja oblačila iz bombažnih ali sintetičnih vlaken.

Volnena oblačila peremo pri temperaturi 30 ali 40°C v večji količini vode. To pomeni, da damo v pralni stroj le eno ali dve jopici ali puloverja. Obvezno uporabimo posebno pralno sredstvo za pranje volne. Uporabimo kratkotrajno centrifugiranje.

Svilena oblačila peremo prav tako kot volnena zelo previdno in s pralnim sredstvom za pranje volne, svile in sintetikke.

Pri pranju mešanic različnih vlaken so postopki vedno prilagojeni bolj občutljivemu vlaknu.

Ročno pranje

Večino tekstilnih izdelkov lahko peremo v pralnem stroju. Če peremo ročno, uporabimo posebno sredstvo za pranje, ki je koži na naših rokah prijaznejše kot sredstvo za strojno pranje. Pri ročnem pranju je prav tako pomembno, da upoštevamo temperaturo pranja in vrsto pralnega sredstva za določeno vrsto vlaken. Pomembno je, da izdelek po pranju temeljito izperemo v vodi.

Preskusi pravilno izbiro pralnega sredstva za pranje volne. Operi vzorce volnenega blaga z ustreznim in neustreznim pralnim sredstvom po navodilih v delovnem zvezku (vaja 49).

Sušenje

Perilo lahko sušimo na zraku, razpeto na vrvi. Pomembno je, da ga sušimo v senci, da ne porumeni ali obledi.

V sušilnem stroju sušimo perilo pri temperaturi pranja in ne pri višji temperaturi. Stroji navadno sušijo pri temperaturah 40°C in 60°C. Perila naj v sušilnem stroju ne bo preveč, sicer bo po sušenju zmečkano. Volnenih pletenih jopic, puloverjev, kap, rokavic in šalov ne sušimo v sušilnem stroju, ker se lahko preveč skrčijo. Sušimo jih razpete na ravni podlagi, ker se obešeni na vrvi preveč raztegnejo.

Likanje

Pri likanju učinkujemo na blago s toploto, pritiskom in z vlago. Temperaturo prilagodimo vlaknom, iz katerih je izdelek narejen. Nastavimo jo z regulatorjem temperature na likalniku. Večina likalnikov ima tudi vlažilec, ki ovlaži izdelek s paro. Likamo na likalni deski z oblogo, prevlečeno s kovinsko plastjo, ali pa na mizi, obloženi z odejo in prekrito z bombažno rjuho. Likamo lahko tudi z likalnim strojem.

Izdelki iz rastlinskih vlaken (bombaža, lanu) se likajo lepše, če jih prej navlažimo, izdelke iz volne pa likamo prek vlažne krpe. Izdelke iz volne in sintetičnih vlaken likamo pri nižji temperaturi, sicer jih lahko uničimo. Priporočljivo je, da ploskev likalnika prekrijemo z oblogo iz umetne mase, ki nadomesti vlažno krpo.

Ali se ti zdi likanje nevarno opravilo in na kaj moraš biti pri likanju pozoren?

Likanje z likalnim strojem

Igor pri likanju ni najbolj spreten. Zaradi nepazljivosti se je opeknel po prstih in zažgal očetovo srajco. Odločil se je, da bo naredil konec nepazljivosti in neznanju. Podučil se bo:

- pri kateri temperaturi likamo,
- kako ravnamo z likalnikom,
- kako pravilno pospravimo likalnik, da ne povzročimo požara.

Pomagaj mami pri likanju perila in odgovori na vprašanja v delovnem zvezku (vaja 50).

Shranjevanje oblačil

Ko smo perilo ustrezno oprali, posušili in zlikali, je pomembno, da ga tudi skrbno zložimo ali obesimo in shranimo. Če ga neprimerno shranimo, se spet zmečka, torej smo zaman opravili kar nekaj dela.

Ob ponavljanju dopolni miselni vzorec o negi in vzdrževanju oblačil. Navodila najdeš v delovnem zvezku (vaja 51).

Omara za shranjevanje oblačil z obešali, policami in predali

Povzetek

Vzdrževanje oblačil vključuje pranje, sušenje, likanje in shranjevanje. Pri vzdrževanju moramo biti pozorni na vrsto vlaken, iz katerih so oblačila izdelana. Vrsta vlaken določa izbiro temperature in vrste pralnih sredstev.

Ponovi

1. Zakaj volnenih puloverjev ne sušimo v sušilnem stroju?
2. Pri katerih oblačilih moramo biti posebno pozorni pri izbiri pralnega sredstva?

**OBUTEV IN
VZDRŽEVANJE OBUTVE**

Obutev

Gotovo veš, kdo je bila Pepelka. Princ je našel svojo princesko s pomočjo čevljička, ki ga je izgubila. Si tudi ti že kdaj izgubil copate ali čevlje? Kakšne čevlje nosiš in kakšne nosijo tvoji starši?

copati

ortopedska obutev

športna obutev

otroška obutev

zimska obutev za hojo po snegu

obutev za vsakdanjo rabo

Zakaj nosimo obutev? Zapiši v delovni zvezek. (vaja 52)

Reši naloge v delovnem zvezku (vaja 53).

Obutev te varuje pred mrazom in vlago v jesenskih in zimskih mesecih, zato mora biti trpežna. Pred vročino v poletnih mesecih te varuje zračna obutev. Z obutvijo zaščitiš stopala pred poškodbami in umazanijo. Obutev pa daje stopalom tudi dobro oporo, zato mora biti pravilno oblikovana in prožna. Za udobno hojo je najprimernejša 3–4 cm visoka peta, ki omogoči enakomerno razporeditev teže telesa, s katero pritiskaš na podlago, po vsem stopalu. Pri nižjih petah bolj obremenjuješ pete, pri višjih petah pa bolj obremenjuješ nožne prste.

Pri dobro oblikovanem čevlju je upoštevanje zgradbe stopala prav tako pomembno kot njegov lep videz, ki ga najpogosteje kroji moda.

Stopalu se morata prilagajati tako dolžina kot tudi širina.

Stopalo z označenimi obremenitvami

VEŠ, ALJA, BIL JE ZADNJI PAR! PA ZA ENO ŠTEVILKO PREMÄJHEN! NIKOMUR NE POVEJ, PROSIM – REKLA BOM, DA SEM SI ZVILA NOGO!

Z nošenjem premajhne obutve povzročiš nastanek žuljev, otiščancev, vraščanje nohtov in izraščanje kosti, zaradi česar se stopala preoblikujejo.

GLEJ TE ŽULJE, ATI! A IMAŠ KAKŠEN OBLIŽ? ZMERAJ MI KUPITE ZA DVE ŠTEVILKI PREVELIKE ČEVLEJE – KOT DA BOM ČEZ VIKEND ČUDEŽNO ZRASTEL!

V preveliki obutvi se hitro utrušiš.

NO, PA ZDAJ POVEJ, KATERA NOGA JE DESNA!

Ker se levo stopalo pogosto razlikuje od desnega, moraš biti na to pri nakupu posebno pozoren.

Materiali za izdelavo obutve

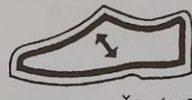
Obutev je sestavljena iz zgornjega dela, podplata in notranjega dela ali podloge. Za izdelavo vseh treh delov obutve je zelo primerno naravno usnje, ki dobro vpija znoj in omogoča zračnost čevlja. Zaradi pomanjkanja usnja in njegove visoke cene pa za izdelavo uporabljajo tudi različne sintetične in tekstilne materiale. Iz sintetičnih materialov izdelujejo cenejšo obutev.

Ti materiali slabo prepuščajo zrak in ne vpijajo potu, zato se noge v takšni obutvi poleti ali v topleni prostoru bolj potijo, podplati pa pečejo. Sintetični materiali so bolj primerni za izdelavo podplatoev za jesenske in zimske čevlje, ker ne prepuščajo vode. Usnje, iz katerega izdelujejo zgornji del čevlja, lahko prekrijejo s sintetičnim premazom. Tako usnje imenujemo krito usnje, ki tudi ne prepušča vode.

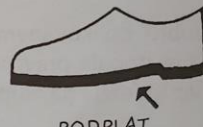
GLAVNI SESTAVNI DELI OBUTVE IN SIMBOLI MATERIALOV

ZGORNJI DEL

PODLAGA IN VLOŽEK (STELJKA)

PODPLAT

USNJE

KRITO USNJE

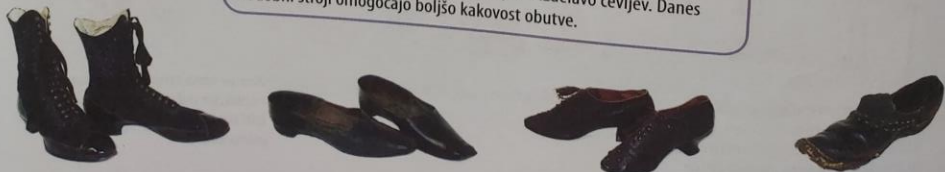
TEKSTIL

DRUGI MATERIALI

Za radovedne

Človek si je že v prazgodovini izdeloval obutev iz posušenih kož živali in si jo s trakovi navezoval na noge. Vzporedno z razvojem oblačil je človek izpopolnjeval tudi obutev. Ta še pred dvesto leti ni bila oblikovana po stopalu. Oba čevlja sta bila enaka, levega in desnega čevlja niso poznali. Šele v 19. stoletju so začeli izdelovati obuvale v parih. Takrat so izdelali tudi prve stroje za izdelavo čevljev. Danes sodobni stroji omogočajo boljše kakovost obutve.

Najrazličnejše tekstilne materiale uporabljajo za poletno obutev, sandale, platnene športne copate in hišne copate. Materiali za tovrstno obutev so lahko narejeni iz naravnih ali sintetičnih vlaken. Moderne sintetične tekstilne materiale, ki ne prepuščajo vlage, pa uporabljajo tudi za športno obutev, namenjeno hoji po snegu. Včasih za podplate in pete uporabljajo še les in pluto, ki ju prevlečejo s tanko plastjo sintetične gume. Ta dva materiala se uporabljata za lesene in ortopedsko oblikovane cikle.

Označevanje velikosti obutve

 Katero številko čevljev nosiš? Primerjaj svojo številko s števkami čevljev svojih staršev in prijateljev!

Številke čevljev, ki jih lahko kupiš pri nas in v večini evropskih držav, so označene po francoskem sistemu. Ta sistem ni umerjen v centimetrih. Tudi angleški merski sistem, ki je v uporabi v Angliji, delno spremenjen pa tudi v Ameriki, ni umerjen v centimetrih. Obutev je pogosto označena z obema sistemoma, ker jo proizvajalci prodajajo v različnih deželah sveta.

Posebnost angleškega sistema je v tem, da ima otroško in odraslo obutev oštevilčeno vsako posebej od 1 naprej.

 Ugotovi, kako dolg je tvoj podplat in kateri velikostni številki v francoskem in angleškem sistemu ustreza! Ugotavljanje velikosti stopala je opisano v delovnem zvezku (vaja 54).

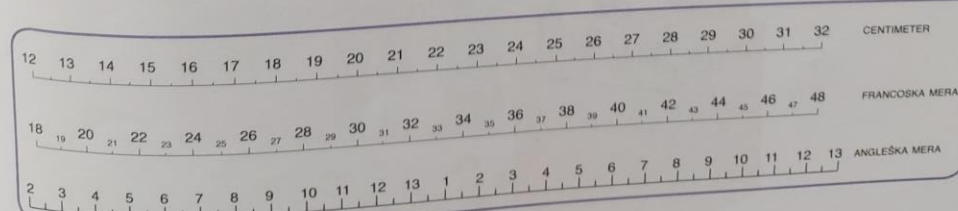

Tabela različnih sistemov velikostnih števil

Vzdrževanje in nega obutve

Pravilno vzdrževanje obutve je nujno potrebno tako za videz obutve kot tudi za zdravje nog. Če se ti noge močno znojijo, moraš obutev večkrat menjavati. Pri prihodu domov se zato preobuj v copate, in ko greš spet od doma, ne natakni istih čevljev. Športnih copat, ki so narejeni v glavnem iz sintetičnih materialov in niso zračni, ne nosi od jutra do večera.

Bele lise, ki se pojavijo na usnjenih čevljih, s katerimi hodiš v močnem dežju ali snegu, čimprej odstrani z moko krpo. Obutev, ki jo je namočil dež, ali obutev, ki je prepotena, moraš temeljito presušiti. Tega ne počni tako, da čevlje postaviš na vročo peč ali radiator! Posušijo naj se natlačeni s časopisnim papirjem ali natakneni na kopito v toplem in suhem prostoru, kjer temperatura ne bo višja od 40°C.

Neppravilno sušenje čevljev

Pravilno sušenje čevljev

Blato s čevljev očistiš s ščetinasto krtačo. Posušeno usnjeno obutev tanko premažeš s kremo in jo čez nekaj minut zloščiš z mehko krtačo ali s krpo. Kreme za usnje so navadno v barvi usnja ali prozorne. Usnje lahko pred dežnimi kapljami zaščitiš tudi s kremo za impregnacijo, ki je bolj mastna od barvnih krem in tako usnje bolje ščiti pred vlago.

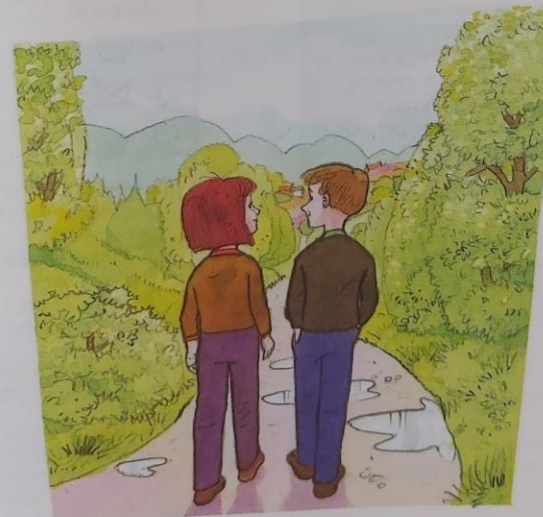

Obutev, ki ima zgornje dele iz kosmatih (semiš, brušeno usnje) ali tekstilnih materialov, samo skrtači. Za zaščito pred dežjem in vlago čevlje poškropiš z impregnacijskim sredstvom, ki ga naneseš z razpršilom. Z obarvanimi razpršili lahko prekriješ tudi odrgnine.

Obutev iz gladkih usnjenih (lakastih) in sintetičnih materialov očistiš z mlekom za čiščenje usnja. To lahko uporabiš tudi za čiščenje belega in zelo svetlega usnja, preden ga namažeš z barvno kremo.

Če izbiraš primerno obutev, imaš na voljo več parov čevljev, ki jih lahko menjavaš, in če čevlje primerno neguješ, potem dobro skrbiš za zdravje svojih nog. Z zdravimi nogami so koraki v širni svet lažji.

Povzetek

Poznamo različne vrste obutve za različne priložnosti in vremenske pogoje. Obutev vzdržujemo z rednim zračenjem in s čiščenjem, kar prispeva k zdravju naših nog.

Ponovi

1. Vsako jutro, ko se odpraviš v šolo, si obuješ obutev. Zakaj?
2. Iz katerih materialov so različna obuvala? Za katere priložnosti jih nosimo?
3. Na kaj moraš biti pozoren ob nakupu obuvala?
4. Kako neguješ svoje čevlje in zakaj?

Zdaj vem in znam

- Poznamo vrhnja, spodnja, spalna in športna oblačila. Tekstilne izdelke uporabljamo za opremo postelj in stanovanj, v gospodinjstvu in za osebno higieno.
- Uporabne lastnosti blaga, iz katerega so oblačila sešita, lahko razberemo iz všitih in visečih etiket. Na to moramo biti pozorni pri nakupovanju.
- Lastnosti oblačil in drugih tekstilnih izdelkov narekujejo tudi njihovo vzdrževanje. Tekstilne izdelke vzdržujemo s pranjem, sušenjem, z likanjem in včasih tudi s kemičnim čiščenjem, ki ga za nas opravijo v kemičnih čistilnicah. Obleke moramo pravilno shranjevati.
- Obutev je lahko iz različnih materialov (usnje, guma, tekstil, les in sintetični materiali), zato jo je potrebno temu primerno vzdrževati. S primerno izbiro in vzdrževanjem obutve skrbiš za zdravje svojih nog.

Preizkusi se

Preberi vse odgovore in izberi najbolj pravih.

1. Kakšne lastnosti morajo imeti športna oblačila?
  - a. Perejo se pri visokih temperaturah.
  - b. Zaščita pred vetrom.
  - c. Vpojnost vlage, zaščita pred vetrom in izhlapevanje znoja.
2. Kakšno lastnost morajo imeti brisača, kopalni plašč in umivalna krpica, ki jih uporabljamo v kopalnici?
  - a. Biti morajo topla.
  - b. Vpijati morajo vlago.
  - c. Biti morajo raztegljivi.
3. Kateri izmed znakov ponazarja ročno pranje?
  - a.
  - b.
  - c.
4. Katerega od navedenih tekstilnih izdelkov lahko likamo pri visokih temperaturah?
  - a. Bombažna majica,
  - b. kopalke,
  - c. volnen pullover,
  - d. hlačne nogavice.
5. Katere od navedenih vrst obutev ne smejo biti izdelane iz tekstila?
  - a. Hišni copati,
  - b. sandali,
  - c. ribiški škornji.

Bankomat: naprava, s pomočjo katere lahko imetniki posebne kartice dvigajo denar z bančnega računa.

Cepivo: snov, s katero se zaščitimo pred nalezljivimi boleznimi.

Elastičnost: lastnost tekstilnih vlaken, preje, blaga, ki se po vlečenju, stiskanju, upogibanju povrnejo v prvotno obliko.

Etiketa: list s podatki o izdelku.

Higienske navade: skrb za redno umivanje telesa, čistočo oblačil in obutve ter kulturn odnos do okolice.

Imobilizirati: poskrbeti, da se poškodovani del telesa ne premika.

Izdatki: ves denar, ki ga porabiš.

Juta: dolgo krhko vlakno, ki se pridobiva iz tropske rastline jutovca.

Klor: belilno sredstvo.

Kokos: visoko tropsko drevo z velikimi pernatimi listi ali njegov veliki koščičasti sad, ki se uporablja za vlakna.

Konopja: visoka rastlina z dlanastimi listi.

Koprena: zelo tanka plast neurejenih vlaken (imenovana tudi runo).

Ličje: del stebel, sestavljen iz mrtvih celic.

List pri tkanju: dvižni del statev za tvorbo odprtine med osnovnimi nitmi.

Mikrobi: drobni organizmi, ki jih s prostim očesom ne vidimo. Za človeka so nevarni bolezenski mikrobi, ki so povzročitelji najrazličnejših bolezni.

Mikroskop: optična priprava za opazovanje zelo majhnih, s prostim očesom nevidnih stvari.

Minerali: snovi, ki so pomembne za pravilno rast in delovanje telesa.

Murva: drevo z drobnimi sadeži bele ali temno rdeče barve, podobnimi robidnicam.

Nezavest: stanje ob hujših poškodbah, ko se ne zavedamo.

Obresti: denarno nadomestilo za začasno uporabo denarja.

Oglas: javno obvestilo, ki nas opozarja na izdelek ali storitev.

Oglikov dioksid: neviden plin v zraku, v naši sapi in tudi gasilnih aparatih.

Osebn dohodek: denar, ki ga oseba prejme za svoje delo.

Pletenina: oblačilo iz pletenega blaga.

Pletivo: pleteno blago.

Pokojnina: denar, ki ga mesečno dobiva upokojenec.

Potreba: kar potrebujemo za življenje in delo.

Potrošnik: oseba, ki porablja, troši.

Predivo: skupina vlaken, namenjena predenju.

Prejemki: ves denar, ki ga prejmeš.

Protitelesa: snovi, ki nastanejo v telesu živih bitij in se ta z njimi branijo proti bolezenskim mikrobom.

Prožnost: glej elastičnost.

Reciklirani izdelki: predelane in vnovič uporabljene odpadne snovi.

Simbol: dogovorjena črka, kratica ali risba za označevanje določene stvari.

Sisal: srednjeameriška agava, katere listna vlakna se uporabljajo za tekstilne izdelke (vrvi, preproge).

Stetoskop: priprava, s katero zdravnik posluša bitje srca, dihanje.

Storitev: naročeno delo, ki ga opraviš za nekoga, navadno za plačilo.

Štipendija: denarna pomoč, ki jo lahko dobiš za šolanje.

Tekstilije: vsa tekstilna vlakna in izdelki, ki so iz njih narejeni.

Tekstilni izdelek: izdelek, ki je izdelan iz tekstilnih vlaken.

Tekstilna vlakna: gibka, tanka paličasta telesa, katerih dolžina je najmanj stokrat večja od širine in so dovolj trdna ter upogljiva, da jih lahko združimo v niti.

Trdnost: odpornost tekstilij proti pretirgu.

Vir: stvar, iz katere se kaj pridobiva.

Vitaminski: snovi, ki so pomembne za pravilno rast in delovanje telesa.

Znojna žleza: žleza v koži, ki izloča znoj.